

Hrvatska izvan domovine, IV, Ivana HEBRANG GRGIĆ – Vlatka LEMIĆ – Marin SOPTA – Tanja TROŠELJ MIOČEVIĆ (ur.), Centar za istraživanje hrvatskog iseljenišva, Zagreb, 2022., 508 str.

Zbornik radova *Hrvatska izvan domovine IV* koji predstavljamo javnosti proizišao je iz međunarodnog skupa pod nazivom *4. hrvatski iseljenički kongres*, koji je održan 5. i 6. studenoga 2020. u Zagrebu u prostorijama Matice hrvatske te 10. i 11. lipnja 2021. u Mariji Bistrici. Skup je održan u dva dijela radi izbijanja pandemije bolesti COVID-19. Tema skupa bila je povratništvo hrvatskih iseljenika. Skup je održan u organizaciji Centra za istraživanje hrvatskog iseljenišva nastavljajući niz koji je započeo 2014. u Zagrebu održavanjem 1. hrvatskog iseljeničkog kongresa. Zbornik enciklopedijskoga formata u koji je uvršteno 67 radova ima 508 stranica, uredili su Ivana Hebrang Grgić, Vlatka Lemić, Marin Sopta i Tanja Trošelj Miočević. Recenzirali su ga rektor Sveučilišta u Zagrebu Damir Boras te Ivo Rogić. Zbornik sadrži i pozdravne riječi Vlade Majstorovića, Tomislava Markića i Željke Josić.

Prvo poglavlje donosi radove koji su predstavljeni na skupu u Zagrebu. Prvi rad pod naslovom »Nacionalni plan razvoja odnosa Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske: domovina i dijaspora: je li realno očekivati masovni povratak iseljenika?« (19–26) napisao je Marin Sopta. U njemu autor ukazuje na potrebu hitnog osmišljavanja državne strategije koja bi trebala potaknuti povratak hrvatskih iseljenika u domovinu. Iako smatra da je masovni povratak hrvatskih iseljenika iluzija, autor predlaže šest koraka koji bi trebali biti dio državne strategije prema iseljenicima: obnavljanje Ministarstva iseljenišva, razvijanje kulture povratka, osnivanje kulturnih centara u većim hrvatskim zajednicama širom svijeta, iseljeničke investicije, hrvatski iseljenici kao potencijal demografske obnove Hrvatske te elektroničko i dopisno glasovanje. Božo Skoko autor je rada »(Re) definiranje suvremenog hrvatskog identiteta kao motivacijski element u smislu poticanja povratka iseljenika, ulaganja i jačanja veza s domovinom« (27–35). U njemu autor piše o važnosti nacionalnog identiteta u kontekstu kreiranja privlačnosti zemlje i donosi sedam odrednica identiteta po kojima se Hrvatska može razlikovati od konkurentskih zemalja. Riječ je o strateškom dokumentu s preporukama heterogene skupine od 45 stručnjaka koju je izradila Radna skupina za razvoj identiteta i brenda Republike Hrvatske za čije je utemeljenje 2018. bila zaslužna hrvatska predsjednica Kolinda Grabar Kitarović. Dokument je bio prezentiran Hrvatskoj vladi, gospodarstvenicima te javnosti, a Radna skupina predložila je i pet aktivnosti razvoja i upravljanja brenda Hrvatske kako bi se aktivnosti provodile kontinuirano i konzistentno. Tado Jurić napisao je rad naslovljen »Zakašnjela modernizacija kao potisni faktor iseljavanja iz Hrvatske: dihotomija centar – periferija« (37–53). Koristeći se teorijskim okvirom dihotomnog modela centar – periferija i teorijom ovisnosti Immanuela Wallersteina, autor raspravlja o kvaliteti hrvatskih demografskih podataka na osnovi kojih se donose zaključci o stanju i položaju hrvatskih provincija. Osnovna hipoteza rada je da se sve veći broj hrvatskih krajeva uslijed iseljavanja pretvara u provinciju. Autor pokazuje da je recentno iseljavanje hrvatskog stanovništva proces koji se oblikuje manjkom modernizacijske politike i modernizacijske snage elita hrvatskog društva. Domagoj Novosel autor je rada »Migracije i dijaspora kao dio hrvatskog identi-

teta« (55–58). U njemu autor prikazuje valove migracijskih kretanja i hrvatsku dijasporu kao važan čimbenik hrvatskog nacionalnog identiteta navodeći i pozitivne pojave iseljavanja iz Hrvatske, ističući da je ono duboko ukorijenjeno u hrvatskom načinu života i identitetu. Zatim slijedi rad »Hrvati iseljenici i povratnici« (59–65) čiji je autor Mislav Rubić. U njemu autor donosi rezultate istraživanja koje je provedeno 2020. na uzorku od 345 ispitanika vezanih za dojmove, očekivanja, stavove i životne prilike hrvatskih iseljenika i/ili povratnika. Zvonimir Ancić autor je rada »Povratak Hrvata iz Janjeva u Hrvatsku i doseljavanje u mjesto Kistanje« (67–72). U njemu autor prikazuje povijest Janjeva te slučaj doseljavanja Janjevaca u Kistanje koje je započelo 1997. godine. Rad »Austrija: stara–nova privlačna destinacija za posao« (73–76) nastao je u koautorstvu Rebeke Mesarić Žabčić i Ane Malnar. Cilj ovog rada je ukazati na mogućnost pojave većeg migrantskog vala Hrvata prema Austriji početkom srpnja 2020., otkada su hrvatski državljani dobili jednaka prava na tržištu rada kao građani Europske unije, jer je Austrija poznata po svojoj visoko socijalnoj dimenziji, isplati 14 plaća, stimulaciji demografski ugroženih područja te zaštiti obitelji i materinstva. Rozalija Bregović Pračić autorica je rada »Nužnost interdisciplinarnog pristupa u proučavanju migracija« (77–80). U njemu autorica ukazuje na nužnost interdisciplinarnog pristupa problematici migracija te razmatra pojam putovanja i kako ga se poima u sadašnjem vremenu. Rad »Otok i iseljenici između o(p)stanka i povratka: primjer iseljenika otoka Suska« (81–90) nastao je u koautorstvu Vida Kovačića i Marija Bare. U radu autori, koristeći se metodom polustruktuiranog intervjua s iseljenicima otoka Suska i njihovim potomcima koji danas većinom žive u New Jerseyu, objašnjavaju razloge iseljavanja, veze iseljenika s otokom, slojevitost odnosa iseljenika prema otoku Susku te mogućnosti i izazove povratka. Sanja Vulić i Tamara Bodor napisale su rad pod naslovom »Krstó Spalatin: promicatelj hrvatskoga jezika i identiteta u iseljeništvu« (91–93). U njemu autorice analiziraju i prikazuju izabrane Spalatinove filološke radove tijekom 1950-ih i 1960-ih. Jure Vujić autor je rada »Ideologija globalne mobilnosti i pitanje remigracije hrvatskog iseljeništvá« (95–101). Autor u radu obrađuje teorijske pojmove metodološkog nacionalizma, kozmopolitizma te remigracije. Zatim slijedi rad »Karta u jednom smjeru: Razlozi povratka i razine zbrinjavanja (pravni i institucijski aspekti) u Hrvatskoj u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije i Kraljevine SHS (Jugoslavije)« (103–109) koji je napisala Darija Hofgráff Marić. Autorica u radu na temelju arhivskih izvora prikazuje razine skrbi za povratnike kroz prizmu pravnih i institucijskih okvira u povijesnim razdobljima koji su navedeni u naslovu rada. Time se želi naglasiti uloga hrvatske politike prema iseljeništvu i povratništvu koja je u kontinuitetu posredovala, odnosno regulirala učinke iseljavanja i povratka stanovništva, unatoč društveno-političkim okolnostima kao i uloga civilnih udruga i pojedinaca. Dario Magdić autor je rada »Program učenja hrvatskog jezika u Republici Hrvatskoj« (111–115). Rad donosi osnovne informacije o Programu učenja hrvatskog jezika koji provodi Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Ciljevi Programa su upoznavanje, njegovanje i promicanje hrvatskog jezika, kulture i nacionalnog identiteta, međusobno povezivanje i promicanje suradnje između Republike Hrvatske s iseljenim Hrvatima kao i poticanje povratka hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka. Marin Knezović autor je rada »Hrvatsko iseljeništvó u periodičnim izdanjima Matice iseljenika Hrvatske 1950-ih godina« (117–128) u kojem donosi bibliografiju 335 rada koji su objavljeni u mjesečniku *Matica* te godišnjaku *Iseljenički kalendar*

tijekom 1950-ih. Ivana Hebrang Grgić i Ana Barbarić napisale su rad naslovljen »Čuvanje kulturne baštine: novine novozelandskih Hrvata kroz povijest« (129–134). Autorice tako donose podatke da su novine *Bratska sloga* prve koje su počele izlaziti na hrvatskom jeziku počevši od 1899. godine. Od tada do 2020. u Novome Zelandu izlazilo je ili izlazi kako navode 16 različitih naslova hrvatskih novina, časopisa ili biltena od kojih pet naslova nisu sačuvana ni u jednom primjerku. Željko Holjevac autor je rada »Povijesni obzori gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj na primjeru Vedešina i Umoka« (135–138). Osnovni doprinos rada su imena i prezimena stanovnika – kmetova, željara i ukućana – u Vedešinu i Umoku prema urbarskim tablicama po kojima je Vedešin imao 26 kmetskih, 37 *željarskih* i četiri ukućanska imena i prezimena, a Umok 34 kmetska, 26 *željarskih* i pet ukućanskih imena i prezimena. Ivana Đuras napisala je rad pod naslovom »Azil u kontekstu iseljeničke politike« (139–146). U njemu autorica opisuje kako su riješeni neki sudski slučajevi vezani uz traženje azila.

Zatim slijedi pet radova koji su posvećeni Hrvatskim katoličkim misijama. Ljubomir Šimunović autor je rada »50 godina Hrvatske katoličke misije London (1969. – 2019.)« (147–149). Rad predstavlja kratku povijesnu rekonstrukciju nastanka i djelovanja Hrvatske katoličke misije u Londonu. Autor donosi podatak da je od 5 000 Hrvata i njihovih potomaka koji žive u Ujedinjenom Kraljevstvu smješteno uglavnom u Londonu, a da se značajan broj Hrvata počeo doseljavati tek nakon Drugoga svjetskog rata, iako su nazočni tamo od 16. stoljeća. Ivan Čikara autor je rada »50 godina Hrvatske katoličke misije Darmstadt« (151–159). Rad predstavlja povijesnu rekonstrukciju osnivanja i djelovanja Hrvatske katoličke misije Darmstadt koja pripada biskupiji Mainz, a povjerena je na upravljanje franjevcima Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja sa sjedištem u Splitu, a uz njih djeluju dugi niz godina i časne sestre školske sestre franjevke Krista Kralja Provincije Presvetog Srca Isusova Split. Josip Koren autor je rada »Hrvatska katolička misija Beč« (161–165). Rad predstavlja povijesnu rekonstrukciju osnivanja i djelovanja Hrvatske katoličke misije u Beču, koja je, kako autor navodi, osnovana 1960. pod nazivom Hrvatski dušobrižnički centar. Josip Levaković autor je rada »HKM Dublin u svojih pet godina postojanja (2015. – 2020.)« (167–174). Rad na temelju autorovih osobnih iskustava i doživljaja govori o početku djelovanja, aktualnom stanju te budućim izazovima Hrvatske katoličke misije u Dublinu, čiji je i voditelj. Glavni cilj poslanja i opravdanost postojanja Misije, koja je 187. osnovana po redu hrvatska katolička zajednica u svijetu su, kako navodi autor, duše Hrvata u Irskoj, te njihova želja: čuvanje vlastita vjerničkog i nacionalnog identiteta. Vilim Koretić autor je rada »Vjera nas povezuje: proslava 50. obljetnice Hrvatskih katoličkih zajednica Blaženi Alojzije Stepinac Aalen i Srce Isusovo Heidenheim« (175–177). Rad predstavlja kratku povijest Hrvata u njemačkim mjestima Aalenu i Heidenheimu, koja pripadaju biskupiji Rottenburg-Stuttgart donoseći podatak da u toj biskupiji ima oko 75 000 Hrvata od kojih je oko 2000 u hrvatskim katoličkim zajednicama u Aalenu i Heidenheimu.

Karlo Starčević napisao je rad »Hrvatska i hrvatsko izvandomovinstvo: stanje, prigode, rizici, opasnosti« (179–181). U radu autor kao povratnik, poduzetnik te gradonačelnik Gospića donosi osobno gledište stanja u Hrvatskoj ocjenjujući ga lošim, držeći da je za rješavanje problema u državi ključno promijeniti politički sustav, kritizirajući i obrazovni sustav te predloživši da se odmah krene u stratešku proizvodnju hrane. Zatim slijedi rad

»Nikola Tesla: 'kao rođeni sin svoje zemlje'« (183–189) koji je napisala Marijana Borić. Rad opisuje biografiju, život i rad Nikole Tesle te njegovo nasljeđe i značaj koji ima u suvremenoj Hrvatskoj. Ivica Jagodić autor je rada »Put do Franjevačkog muzeja Vukovar« (191–194). Rad opisuje djelatnosti i sadržaj kompleksa (crkva, samostan, muzej, Pastoralni centar) koji franjevci imaju u Vukovaru. Anto Pranjković autor je rada »Malenošću do nebeskih visina: fra Augustin Augustinović« (195–205). Rad govori o duhovnosti fra Augustinovića te njegovoj svećeničkoj i znanstvenoj djelatnosti, od mladosti u Bosanskoj Posavini do odlaska u Rim, Jeruzalem te u konačnici Venezuelu, u kojoj je i preminuo 24. srpnja 1998. godine. Drago Šaravanja autor je rada »20 godina pjesničke udruge Hrvatska iseljenička lirika New York« (207–209) u kojem opisuje značaj navedene pjesničke udruge koja radi na promicanju hrvatske riječi te na povezivanju Hrvata iz cijelog svijeta. Vlado Glavaš autor je rada »Hrvatski radio sat Slobodna Hrvatska iz Chicaga« (211–224). Autor u radu na temelju osobnog viđenja opisuje tijek navedenog radija, uzrok pokretanja radija koji je započeo s radom 6. travnja 1976., način djelovanja i utjecaj na društveni život u hrvatskim zajednicama kao i opis stanja u Hrvatskoj i u drugim hrvatskim zajednicama diljem svijeta. Koraljka Kuzman Šlogar napisala je rad naslovljen »Etnološka i folkloristička i straživanja u Gradišću od 1966. do 1976.« (225–230), čija je namjera bila kolekcionirati što više zapisa, folklornih i etnoloških sadržaja iz navedenog razdoblja kako bi se ponajprije dokumentirala kultura gradišćanskih Hrvata, a potom pristupilo analizi i kritičkoj interpretaciji gradiva koje je trajno pohranjeno u Odjelu dokumentacije Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Posljednji rad u prvom poglavlju napisao je Petar Elez i naslovljen je »Kulturno-znanstvena i odgojno-obrazovna djelatnost Državnog arhiva u Vukovaru u kontekstu istraživanja novovjekovne prošlosti Srijema« (231–238). Autor u preglednom radu prikazuje bogatu izdavačku djelatnost te sustavan razvoj arhivske pedagogije u navedenoj instituciji čija je okosnica programa suradnja s osnovnim i srednjim školama i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Drugo poglavlje donosi fotografije sudionika i događanja sa skupa u Zagrebu (239–247).

Treće poglavlje donosi radove koji su predstavljeni na skupu održanom u Mariji Bistrici i započinje prvo s pozdravnim riječima Tomislava Markića (251). Zatim slijedi rad »Obrazovna mobilnost, remigracija i globalno natjecanje za talente: šanse i rizici za Hrvatsku« (253–257) koji je napisala Caroline Hornstein Tomić. U radu autorica donosi rezultate istraživanja koja se odnose na pitanja motivacije mladih Hrvata da se vrate u Hrvatsku otkako se pristupilo Europskoj uniji i što bi ih moglo uvjeriti da ostanu, razdvajajući u zaključku osobne motive od strukturnih uvjeta. Elizabeta Mađarević napisala je rad »Kontroverze 'izbjegličke' krize 2015./2016.: povijesna usporedba« (259–266). Cilj rada bio je usporediti nekadašnje migracije u Europi u 20. stoljeću iz kojih je proistekao liberalni režim azila s migracijama koje su kulminirale tijekom 2015./2016. godine. Te migracije su, kako autorica navodi, izazvale mnogo političkih sukoba u Europi jer su same po sebi bile kontroverzne, iako ih mediji i kozmopolitske elite promoviraju kao nužne, kako s utilitarističke ekonomske strane tako i s moralne s obzirom na »dužnost« Europe da primi migrante. Rozalija Bregović Pračić napisala je rad »Domoljublje, domovina, kozmopolitizam: etičko-moralne prosudbe« (267–270). Autorica u radu zastupa tezu da se domoljublje može smatrati etičko-moralnom dužnošću te s filozofskih pozicija opisuje pojmove

kozmpolitizma, koji je prvi upotrijebio Diogen, domoljublja i domovine. Fabijan Svabina napisao je rad »Doprinos Hrvatskih katoličkih misija/zajednica/župa/centara žurnom humanitarnom odgovoru Hrvatskog Caritasa na potres koji je pogodio Petrinju, Sisak, Glinu i okolna mjesta« (271–277). Autor u radu opisuje organizaciju i aktivnost Hrvatskog Caritasa nakon potresa, navodeći da je navedena ustanova pokrenula žurni program pomoći stradalima donoseći pregled prikupljenih financijskih sredstava koje su prikupili darovatelji iz inozemstva i konkretnih oblika pomoći koji su njima financirani. Iva Buljan napisala je rad »Iseljništvo: odraz hrvatske stvarnosti« (279–288). Autorica u radu zastupa tezu da je jedan od osnovnih problema hrvatskog društva postranzicijski mentalni sklop koji se nastanio u ljudima te se kao avet zavukao u državne institucije radi čega je teško ostvariti uspješnu tranziciju te problematizira Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske 2030. koju je donio Hrvatski sabor 2021. godine. Viktorija Kunštek napisala je rad »Odrednice digitalne transformacije Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske kao dio unapređenja odnosa Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske« (289–295). Polazna točka u radu jest činjenica kako u prilagodbi, a u cilju modernizacije aktivnosti iz vlastitog djelokruga, Središnji ured ažurno i proaktivno usklađuje standarde i procese razvoja i implementacije odnosa između Hrvatske i Hrvata izvan Hrvatske s preporukama, zahtjevima te načelima hrvatskoga i europskoga zakonodavnog-strateškog okvira. To se kroz autoričin rad, ponajprije ogleda u modernizaciji i unaprjeđenju standarda i procesa Središnjeg ureda, kroz digitalnu transformaciju koja počiva na trima uslugama: uspostavi i razvoju produkcijske inačice Registra hrvatskih subjekata izvan Hrvatske, aplikaciji za implementaciju programa putem javnih natječaja i javnih poziva Središnjeg ureda te sinkronizaciji usluga Središnjeg ureda s mrežnom platformom e-Građani. Tuga Tarle napisala je rad »Izgradnja pozitivnog identiteta: zajednički projekt hrvatske države i dijaspore« (297–299). Autoričin rad usredotočen je na ideju zajedničkog djelovanja diplomatskih predstavnika Republike Hrvatske i predstavnika hrvatske dijaspore u zemljama u kojima postoje hrvatska diplomatska predstavništva, kao i u onima gdje ih još nema, ali postoje vitalna hrvatska društva, predlažući devet smjernica za predstavljanje Hrvatske u svijetu.

Zatim slijedi rad »Istraživačko projekt ZA-JEDNO.hr: hrvatski iseljenici kao promotori Hrvatske« (301–312), čiji su autori Božo Skoko i Božana Bešlić. Autori u radu predstavljaju važnost istraživanja navedenog projekta koji provodi Humanitarna udruga »fra Mladen Hrkać«, prve rezultate i očekivanja od cijelog projekta, te mogućnosti nove »renesanse« u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske. Jasna Horvat, Josipa Mijoć i Ivana Plaščak napisale su rad »Kružna kreativnosti u turističkom i gospodarskom povezivanju gradova-utvrda Eugena Savojskog« (313–319). Autorice u radu analiziraju mogućnosti projektnih aktivnosti kojima bi se gradovi-utvrde Eugena Savojskog povezali u suvremenosti turističkih i gospodarskih djelovanja. Pritom se naglasak stavlja na umreženost društvenih pothvata, projekte kreativne industrije i njihovu atraktivnost na globalnom tržištu kulturnih i kreativnih proizvoda kojima se uspješno brendiraju poduzeća, gradovi, države ili zajednice država kakva je Europska unija. Snježana Barić-Šelmić, Blanka Gigić Karl i Damir Šebo napisali su rad naslovljen »Primjer dobre prakse brendiranja kulturnog identiteta: Dani Paje Kolarića« (321–325). Rad prikazuje implementaciju iterdisciplinarnoga projekta vezano uz začetnika hrvatske tamburaške glazbe Paje Kolarića kao dijela aktiv-

nosti brendiranja kulturnog identiteta u slučaju Akademije za umjetnost i kulturu te lokalne zajednice i samoga grada Osijeka. Ante Beljo napisao je rad »Hrvatski informativni centar (HIC)« (327–340). Autor u radu temeljem vlastita iskustva kronološki rekonstruira osnivanje, ustroj i djelatnost Hrvatskog informativnog centra od 1991. do 2003. u kojem je obnašao dužnost ravnatelja. Stjepan Šulek autor je rada »Kako je hrvatsko doseljništvo dočekalo raspad Jugoslavije« (341–350). Autor u radu opisuje raspadanje socijalističke Jugoslavije kroz pisanje hrvatskih emigrantskih novina i časopisa prikazujući i novije knjige vezane uz povijest hrvatske političke emigracije čiji su autori primjerice Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, Tihomir Nuić, Tomislav Mičić i drugi navodeći, da hrvatska politička emigracija nikada nije odustala od stvaranje samostalne hrvatske države. Zatim slijedi rad »Izazovi istraživanja povijesti hrvatskoga iseljništva: avantura grafičkih prikaza« (351–353), čiji je autor Marin Knezović. Autor ukazuje na glavna obilježja istraživanja iznimno kompleksne povijesti hrvatskog iseljništva, navodeći da ta kompleksnost izlazi iz činjenice da se ne može istraživati isključivo kroz okvir jedne nacionalne povijesti te da se moraju uzeti u obzir različite razine društvenog razvoja zemlje iseljavanja i zemlje useljavanja. Tamara Štefanac napisala je rad »Dostupnost arhivskih izvora za proučavanje povijesti hrvatske zajednice u San Pedru, Kalifornija« (355–360). Autorica ispituje dostupnost izvora u javnim ustanovama te njihovu sačuvanost kod privatnih imatelja. U radu autorica također otvara problematika uloge arhivskoga gradiva u oblikovanju i očuvanju hrvatskog identiteta i kulture unutar te povijesne dijasporne zajednice i to kroz metodologiju suvremenih arhivističkih istraživanja u kontekstu informacijskih znanosti. Matija Bunjak Pajdek autor je rada »Očuvanje hrvatskog identiteta i kulture u emigraciji« (361–366). U središtu autorova rada su primjeri kako i na koji način su iseljeni Hrvati u prošlosti, kao što su gradišćanski Hrvati, ali i ostali Hrvati koji su emigrirali u druge zemlje, *očuvali svoj hrvatski identitet i kulturu*. Autor također prikazuje utjecaj političkog, društvenog i gospodarskog konteksta na transformacije identiteta te postupna asimilacija emigriranog stanovništva u državi koju su nastanili te predstavlja prijedloge na koji način očuvati identitet i kulturu kod Hrvata u iseljništvu te kako zadržati kontakt s emigracijom. Pavo Norac-Kevo napisao je rad »Uloga Hrvatskog kulturnog centra u Vancouveru u očuvanju hrvatskog identiteta kroz kulturu i jezik« (367–377). Autor navodi da je prvi veći val useljavanja Hrvata na područje Kanade vezan uz početak 19. stoljeća, a primarna područja useljavanja bila su uz obalu Tihog oceana u Provinciji British Columbia, dok je u središtu rada povijest Hrvatskog kulturnoga centra u Vancouveru od njegova nastanka 1986. sve do danas, koji je osnovan s ciljem očuvanja hrvatskog identiteta kroz kulturu i jezik, kao i povijesni pregled razdoblja najintenzivnijeg useljavanja Hrvata u Kanadu. Autor se osvrće i na brojne poteškoće u organiziranju Hrvata u Vancouveru kao i utjecaj okupljanja na održavanje hrvatske tradicije i običaja u toj zemlji s naglaskom na okupljanja koja organiziraju Ujedinjeni kanadski Hrvati ogranak Kralj Tomislav iz Vancouvera. Željko Pračić autor je rada »Udruga Inicijativa za očuvanje hrvatske zrakoplovne baštine i odnos institucija prema hrvatskoj zrakoplovnoj baštini« (379–382). U radu autor navodi okolnosti i motive nastanka udruge Inicijativa za očuvanje hrvatske zrakoplovne baštine osnovane 2011., prikazujući ostvarene i buduće planirane projekte, s naglaskom na moguću suradnju hrvatskih iseljenika u realizaciji krajnjeg cilja djelovanja Udruge – stvaranje Muzeja hrvatskog zrakoplovstva. Krešimir Bušić i Marina Perić Kaselj napisali su rad

»Povijesni okvir istraživanja hrvatskoga kulturnoga identiteta na panonskom prostoru: migracijski i kulturno integracijski procesi hrvatskih manjinskih zajednica na prostorima Bačke, Baranje, Banata, Srijema i Bosanske Posavine« (383–395). U radu je riječ je o predstavljanju interdisciplinarnog i prekograničnog projekta istraživanja hrvatskih subetničkih i etničkih populacija koji provodi Institut za migracije i narodnosti.

Katarina Čeliković napisala je rad »Topoteka Baština Hrvata u Srbiji: markeri etnokulturnog identiteta« (397–403). Topoteka je virtualna arhivska platforma ICARUS centra kojom se javnosti predstavljaju fotografije, pisma, karte, razglednice i drugi dokumentarni materijali iz prošlosti i sadašnjosti koji tematiziraju baštinu Hrvata u Srbiji. Autorica u radu predstavlja prošlo i suvremeno stanje tradicije, obnovljene tradicije kao značajne markere etnokulturnog identiteta Hrvata u Srbiji. Zatim slijedi rad »Sedam desetljeća nakladničke djelatnosti Hrvatske matice iseljenika« (405–416) koji je napisala Vesna Kukavica. Autorica u radu skreće pozornost na žanrovski raznovrsnu i poticajnu pisanu riječ hrvatske dijaspore iz mnoštva tiskanih djela te dviju vlastitih kvalitetnih serijskih publikacija – *Matica* te *Iseljenički kalendar*. Lada Kanajet Šimić napisala je rad »Jezik kao integracijsko sredstvo očuvanja identiteta: sedam desetljeća iskustva Hrvatske matice iseljenika« (417–419). Autorica navodi da je Hrvatska matica iseljenika tijekom svoje 70-godišnje povijesti posebnu pozornost i djelovanje usmjerila na programe namijenjene učenju i poučavanju hrvatskog jezika kao važne odrednice očuvanja identiteta i u radu predstavlja najkarakterističnije i najvažnije programe koje provode u Hrvatskoj i svijetu. Katarina Dorkin Križ napisala je rad »Borba za nastavu materinskog jezika u Austriji: kronologija slučaja Vorarlberg i građanska inicijativa nastavnice Mihalić« (421–431). Autorica se u radu bavi problematikom statusa hrvatskog jezika u Austriji i njegova odnosa s bosanskim i srpskim jezikom u austrijskom školstvu u kontekstu ponude nastave materinskog jezika i BKS-koncepta koji je uveden 1996. godine. Snježana Jurišić napisala je rad »Značaj programa tradicijske kulture za očuvanje identiteta Hrvata izvan RH« (433–435). Autorica u radu donosi presjek djelovanja Odjela za kulturu Hrvatske matice iseljenika koja od svog osnivanja 1951. podupire i promiče programe i prakse namijenjene očuvanju baštinjene tradicijske kulture Hrvata izvan Hrvatske, ali isto tako organizira i podupire i druge programe iz područja kulture te umrežavanje hrvatskih društava. Toni Marić autor je rada »Organizacija podataka o nematerijalnoj kulturnoj baštini Hrvata u BiH u bazama Društva za DTKB« (437–445) u kojem opisuje metodologiju prikupljanja, obrade, digitalizacije i prezentacije Društva za digitalizaciju tradicijske kulturne baštine koja se provodi u suradnji s partnerima, kao i praktične primjere obrađenih materijala s opisima jednog broja kulturno-umjetničkih društava i festivala folklor s područja Čapljine, Mostara i Rame koji u programskoj orijentaciji imaju i očuvanje tradicijske kulturne baštine Hrvata iz navedenih mjesta. Zatim slijedi novi rad koji je vezan uz Topoteku. Željka Ivančok Varga i Tajana Štefok napisale su rad »Topoteka Međimurje: načelo zavičajnosti u nastavi hrvatskoga jezika i povijesti« (447–450). Topoteka Međimurje pokrenuta je u listopadu 2017. u suradnji Gimnazije Josipa Slavenskog Čakovec i Srednje škole Prelog s Hrvatskim državnim arhivom u Zagrebu u sklopu projekta Zajednica kao prilika. Nakon završetka projekta suradnja na Topoteci nastavljena je s ICARUS-om Hrvatska. Cilj je, kako autorice navode, približiti povijest, kulturu i običaje Međimurja i Međimuraca svim kori-

snicima virtualnog svijeta u Hrvatskoj i u svijetu te na taj način očuvati podatke od zabrava ili gubitka. Vlatka Lemić napisala je rad »Multimedijalna platforma Priče iz arhiva« (451–456). Autorica u radu prikazuje aktivnosti neprofitne udruge ICARUS-a Hrvatska i mogućnosti uključivanja iseljeničke baštine na multimedijalnu platformu Priče iz arhiva, koja okuplja arhivske zapise s neobičnim pričama, životnim putovima i jedinstvenim sadržajima. Ksenija Abramović napisala je rad »Poslovni potencijali Hrvatske u području filmske i televizijske industrije: primjer Laudato TV« (457–460). Autorica u radu navodi vlastita razmišljanja o poslovnim potencijalima Hrvatske kao odredišta za snimanje serija i filmova te iskustvo pokretanja privatne katoličke televizije koja je pokrenuta 2015. godine. Marina Stanić, Julia Perić i Ružica Stanić napisale su rad »Povećanje zapošljivosti studenata kao odgovor na migracijske izazove« (461–467). Rad u fokus stavlja odnos kvalitete visokoobrazovnih programa i tendencije mladih da napuštaju domovinu. Rad polazi od pretpostavke kako je povećanjem kvalitete sustava visokog obrazovanja moguće pozitivno djelovati na problem iseljavanja mladih. Zdenka Weber napisala je rad »Pola stoljeća vjernosti Bogu i Domovini: glazbom čuvani nacionalni identitet u povodu 60. obljetnice djelovanja Hrvatske katoličke misije u Beču i 50. obljetnice Hrvatske katoličke misije u Berlinu« (469–476). Autorica u radu ukazuje na važnost glazbenih djelatnosti ne samo u sklopu crkvenih obreda nego i u ispunjenju slobodnoga vremena. Hrvoje Mandić napisao je rad »Odgojne metode u Franjevačkom konviktu za vanjske učenike na Širokom Brijegu 1929. – 1945.« (477–483) u kojem piše i o upravljanju konviktom te životu učenika u njemu koji je ukinut partizanskim osvajanjem Širokog Brijega 7. veljače 1945. godine. Posljednji rad u zborniku naslovljen je »Izložba fotografija Hrvati iz Janjeva u Ki-stanju« (485–487), čiji je autor Zvonimir Ancić u kojem objašnjava organizaciju i sadržaj izložbe fotografija iz naslova rada koja je priređena u sklopu skupa u Mariji Bistrici od 9. do 11. lipnja 2021. godine. Četvrto poglavlje donosi fotografije sudionika i događanja sa skupa u Mariji Bistrici (489–499). Peto poglavlje sadrži dva nekrologa. Prvi je posvećen zagrebačkom sveučilišnom profesoru povijesti Miji Koradeu, koji je napisao Vlatko Smiljanić (503–504). Drugi je posvećen znanstveniku Ivanu Čizmiću, koji je napisala Vesna Kukavica (505–506). Posljednje, šesto poglavlje donosi popis svih autora u ovom zborniku (507–508).

Zbornik je težio kroz interdisciplinarni pristup sagledati ulogu hrvatskog iseljeničtva te ukazati na njegove bitne značajke i istaknute nositelje i promicatelje. Unatoč različitoj kvaliteti znanstvenih i stručnih radova, možemo smatrati da je ispunio svoju zadaću. Ovaj zbornik treba pozdraviti i preporučiti svima koje zanima istraživanje suvremenog hrvatskog iseljeničtva.

Velimir Veselinović